

KS. WOJCIECH GUZEWICZ*

***Schematyzm diecezji elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia diecezji elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, ss. 828.**

Pod koniec 2012 r. ukazał się długo oczekiwany *Schematyzm diecezji elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r., w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia diecezji elckiej*, pod redakcją ks. Antoniego Skowrońskiego (redaktor naczelny), ks. Dariusza Zalewskiego, ks. Marcina Maczana, s. Nazarii Doroty Nizio OSB, s. Blanki Ewy Szymańskiej OSB (redaktor techniczny), Ewy Semenowicz oraz Elżbiety Leń-Wojtysiak (redaktor techniczny). Ukazanie się tej książki należy przyjąć z dużą radością, ostatni bowiem tego rodzaju opis diecezji elckiej ukazał się w 2005 r. (dobrą praktyką jest publikowanie schematyzmów co roku).

Z wykazu autorów można wywnioskować, iż pracę nad nowym *Schematyzmem* prowadziło wiele osób. Część z nich na co dzień zajmuje się pracą w agendach kurialnych. To nie jest bez znaczenia, osoby te mają bowiem bezpośredni dostęp do źródeł, które w przeważającej części znajdują się właśnie w archiwach kurialnych. Mając zatem dostateczną bazę materiałową oraz zaplecze personalne do wykonania *Schematyzmu*, można stworzyć monumentalne dzieło.

Wydawcą książki, jak sformułowano, stała się Elcka Kuria Diecezjalna, wykorzystując możliwości Wydawnictwa Diecezjalnego Adalbertinum (numer ISBN).

Książka liczy ponad 800 stron, zawiera liczne zdjęcia, choć ich jakość czasami nie jest najlepsza (niektóre są raczej niskiej jakości, np. zdjęcia ze s. 306, 414, 459; nieraz zdarzają się powtórzenia, np. zdjęcie ze s. 120 i 122, „ucięte” bryły czy jakieś istotne części kościoła, np. zdjęcia ze s. 303, 450-451). Schematyzm rozpoczyna *Słowo wstępne biskupa elckiego*. Później następują informacje dotyczące hierarchii Kościoła, organizacji diecezji w Polsce oraz niektórych instytucji kościelnych w Polsce i za granicą, wyższych seminariów duchownych w Polsce (także zakonnych).

Od strony 77 rozpoczyna się właściwa część książki, tj. traktująca o diecezji elckiej. Otwiera ją mapka diecezji z podziałem na dekanaty i parafie. Potem następuje podział na rejony, zestawienie tabelaryczne, informacje na temat patronów diecezji, błogosławionych (którzy pochodzą z omawianych terenów), sanktuariów, biskupów, kapituł, kurii diecezjalnej, instytucji i rad diecezjal-

---

* Ks. prof. zw. dr hab. Wojciech Guzewicz – Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski; e-mail: wojciech.guzewicz@uwm.edu.pl

nych, sądu biskupiego, wydawnictw (tutaj w tytule podane jest także radio, którego nie ma w diecezji ełckiej), domów rekolekcyjnych, seminarium duchownego. W dalszej części *Schematyzmu* znajdują się informacje dotyczące duchowieństwa. I tak mamy tu wykazy duchownych pracujących w duszpasterstwie pozaparafialnym, księży na studiach stacjonarnych, duchownych pracujących poza diecezją, księży emerytów i rencistów. Ten fragment *Schematyzmu* jest stosunkowo dobrze opracowany. Proponowałbym tylko przenieść dane o księżach (s. 140-152) do części traktującej o duchowieństwie (po biografach). Byłby to wtedy materiał zgrupowany w jednym bloku, a przez to bardziej czytelny. Poza tym na stronie 80, w zestawieniu tabelarycznym, autorzy *Schematyzmu* podają, iż na terenie diecezji ełckiej istnieje tylko 17 parafii do 1 tys. wiernych, by następnie zaprzeczyć tej informacji na kolejnych stronach swego dzieła. Warto wymienić zatem parafie z liczbą mieszkańców poniżej 1 tys. (nie liczbą wiernych!). Są to zgodnie ze *Schematyzmem*: Bajtkowo, Biało-brzegi, Cimochy, Ełk pw. bł. Karoliny Kózkówny, Gawrych Ruda, Grabnik, Judziki, Kamionki, Kolnica, Kosewo, Mikaszówka, Monkinie, Orłowo, Pawłówka, Prawdziska, Regielnica, Rożyńsk Wielki, Rydzewo pw. św. Wojciecha, Skarżyn, Smolany, Smolniki, Szarejki, Szczecinki, Użranki, Wiartel, Woźnice, Żarnowo oraz Żyliny. Wyliczono tu ich aż 28, a są jeszcze takie, które lekko przekraczają granicę 1 tys. mieszkańców (np. Borzymy, Chelchy, Giby, Górne, Jaminy, Jeże, Karolin, Olecko pw. Wniebowzięcia NMP, Radziejewo, Zelki, Żabin, Żytkiejmy i inne) – niektóre z nich nie mają jednak 1000 wiernych. W rzeczywistości liczba takich małych parafii jest jeszcze większa, ponieważ stan mieszkańców opracowuje się na podstawie stanu zameldowania. To z kolei nie jest adekwatne do stanu rzeczywistego, wiele bowiem osób jest wprawdzie zameldowanych w naszej diecezji, szczególnie na terenach wsi i małych miasteczek, ale w rzeczywistości mieszka gdzie indziej.

Zasadnicza część książki dotyczy opisu poszczególnych parafii ułożonych alfabetycznie. Charakterystyka każdej parafii składa się z odpowiedzi na pytania, jakie są jej: adres, historia, terytorium, dni i godziny odprawiania Mszy św., dni odpustów, księgi parafialne, grupy parafialne, cmentarz/e, proboszcz (także wikariusz/e), poprzedni proboszczowie, kaplice i kościoły filialne, plebania, szkoły oraz powołania. Widzimy zatem, jak szeroko ujęte zostały sprawy związane z funkcjonowaniem parafii. Opracowanie tych zagadnień wymagało od autorów sporej wiedzy, jak również tytanicznej pracy.

Nie sposób w tak krótkim opracowaniu, jakim jest recenzja, odnieść się do wszystkich aspektów związanych z opracowaniem poszczególnych parafii. Zajęłoby to dużo pracy i trzeba by napisać wiele stron. Właściwie powstałby nowy *Schematyzm*. Ograniczę się zatem tylko do kilku parafii, aby na ich przykładzie przedstawić informacje tam zawarte.

O parafii Rożyńsk Wielki autorzy piszą: „Pierwszy kościół w Rożyńsku Wielkim powstał ok. 1500 r. [...], został rozebrany w 1984 r.” (s. 451). Z informacji tej wynika, iż obecny kościół parafialny został postawiony w ostatnim 30-leciu. Tymczasem powstał on w latach 1889-1892, a pierwotny kościół został rozebrany nie w 1984 r., ale w 1894 r. Wymieniając miejscowości na terenie parafii, podano dwie, których nigdy tam nie było i nie ma (Kurczątki i Wojtyle). Prawdopodobnie autorom chodziło o wsie Kurczątki i Wojtele. Pomieszane są też daty urzędowania proboszczów. Przykładowo ks. Czesław Dręzek był rządcą w Rożyńsku Wielkim w latach 1973-1978, a ks. Józef Świechowski w latach 1978-1982. Niezrozumiała jest również notka, iż na terenie parafii istnieją szkoły podstawowe w Dmusach, Dybowie, Gutach (?) i Rożyńsku Wielkim. Tych pierwszych trzech nie ma już bowiem od szeregu lat. Szkoła w Gutach Rożyńskich została zamknięta w 2000 r., w Dmusach w 2001 r., a szkoła w Dybówku w 2005 r. Nie wiadomo, dlaczego wśród powołanych wpisano ks. Wiesława [Jerzego – WG] Kropiewnickiego, który w momencie wstąpienia do seminarium mieszkał w miejscowości Drygały, a zabrakło np. ks. Mirosława Puczyłowskiego SVD (święcenia kapłańskie w 1999 r.), którego rodzice mieszkają od szeregu lat w Dmusach na terenie parafii Rożyńsk Wielki. Zastanawia także brak informacji o inicjatywach społecznych podejmowanych w parafii, jak np. organizacja koncertów międzynarodowych, nagrywanie płyt i filmów, prowadzenie różnego rodzaju kursów i szkoleń, prowadzenie scholi czy świetlicy wiejskiej itd.

Weźmy inną parafię – pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Cichym. Według autorów *Schematyzmu*, parafia w Cichym powstała w 1962 r. (s. 217). Tymczasem z zachowanych dokumentów archiwalnych zgromadzonych w Archiwum Diecezji Ełckiej wynika, że powstała ona dziesięć lat wcześniej, tj. w 1952 r. Wówczas to bowiem ordynariusz diecezji warmińskiej mianował ks. Piotra Kadulę proboszczem i polecił mu zorganizowanie parafii w Cichym⁹. Dalej Autorzy piszą, iż „w lewym ołtarzu znajduje się późnogotycki tryptyk św. Agnieszki”. Nie znajduje się, ponieważ od 2008 r., kiedy zostały skradzione cztery figury z tego tryptyku, jest on przechowywany w budynku kurii diecezjalnej w Ełku. Obszar parafii został podzielony na 21 miejscowości. W ich wykazie zabrakło miejscowości Leśny Zakątek, natomiast inne nazwy zostały niewłaściwie użyte (zamiast Golubie Wężewskie jest samo Golubie, zamiast Zawady Oleckie mamy same Zawady). W parafii Cichy nie ma miejscowości o nazwie Rogajny (autorom *Schematyzmu* chodzi najprawdopodobniej o miejscowość Rogojny). W wykazie powołanych z terenu parafii zabrakło m.in. o. Alana Cezarego Mroczkowskiego OFM oraz brata Romualda Czupryńskiego (Zgromadzenie Słowa Bożego). Nie wymieniono szkół funkcjonujących na

⁹ Więcej na ten temat zob. W. Guzewicz, *Parafia Cichy 1952-2009*, Ełk 2010, s. 45-48.

terenie parafii, choć takowe pracują obecnie w Cichym, Mazurach oraz Sokółkach. I jeszcze jedna uwaga, jeśli chodzi o Cichy. Zdjęcie ukazujące kościół od zewnątrz pochodzi z zamierzchłych czasów. Dziś ten kościół, dzięki remontowi, jaki przeprowadził poprzedni proboszcz parafii, ks. Marek Duba, wygląda inaczej (zmieniony został np. dach, elewacje, okna, drzwi itd.). Dobrze by było uaktualnić zdjęcia, skoro ma to być *Schematyzm* ze stanu 15 września 2012 r.

I może jeszcze jedna parafia – pw. Marii Magdaleny w Mikaszówce (s. 359-361). W nocie historycznej znajdujemy zapis, iż parafię erygował administrator diecezji sejneńskiej. W innych miejscach autorzy *Schematyzmu* posługują się na określenie diecezji w Sejnach nazwami: diecezja sejneńsko-augustowska (s. 474), augustowska czyli sejneńska (s. 500n.). Z określeniami tymi nie spotykamy się jednak w bulli erygującej diecezję *Ex imposita nobis* z 30 czerwca 1818 r. Na określenie diecezji Pius VII zawarł w niej inne sformułowanie. Raz jeden posłużył się tylko mianem: „biskup augustowski czyli sejneński” i uczynił to w kontekście wymienienia biskupa. „*Suppressis deinde sedibus episcopalibus Vigerscensi et Kielcensi, earum primam transferimus, ac de novo erigimus in civitatem de Seyna nuncupatam cujus episcopus Augustoviensis, sive Seynensis denominabitur, et in eadem civitate ecclesiam ab infrascripto harum literarum executore in ejus directo expresse referendum erigimus in cathedralem*”¹⁰ (*Po zniesieniu następnie stolic biskupich Wigierskiej i Kieleckiej, pierwszą z nich przenosimy i na nowo erygujemy w mieście nazwanym Sejny, której to diecezji biskup będzie nazwany augustowskim, albo sejneńskim i w tym mieście kościół na mocy niżej przedstawionego pisma mocą dekretu wyraźnie uznajemy za katedrę* – tłum. W. G.). Oznacza to, iż nazwa „diecezja sejneńska” oraz inne nazwy używane przez autorów *Schematyzmu* są późniejsze (lub wcale nie występują) w stosunku do powstania diecezji i nie były stosowane *expressis verbis* przez papieża Piusa VII w dokumencie erekcyjnym. Dogłębna analiza i ocena *Bularium Romanum* i oficjalnych druków papieskich z XIX i XX w. pozwala na postawienie tezy o prawdziwości określenia „diecezja sejneńska czyli augustowska” i tym samym odrzucenie innych terminów (w tym używanych przez autorów) na określenie diecezji w Sejnach. Przy terytorium parafii podano, iż tworzy ją obecnie 13 miejscowości. Tymczasem jest ich ponad dwadzieścia: Dworzysko, Frącki-Kolonie, Gruszki, Hanus, Jałowy Róg, Jazy, Kielmin, Kudryni, Lipiny, Lubinowo, Łozki, Mały Borek, Markowy Most, Mikaszówka, Muły, Okótek, Osieniki, Paniewo, Perkuć, Rudawka, Rygol, Sosnówka, Strzelcowizna, Śluza Tartak oraz Wołkusz. W parafii jednym z głównych odpustów jest odpust ku czci Trójcy Przenajświętszej (w ogóle nie został wymieniony). W notce o powołanych z parafii zabrakło informacji na

¹⁰ Pius PP. Septimus, *Ex imposita nobis*, „*Bullarum Romanum*”, Tomus Decimus Quintus, Roma 1853, s. 62.

temat ks. Michała Hańczycza, który został wyświęcony w 2010 r. Poza tym nie istnieje już dziś szkoła w Strzelcowiźnie (została zamknięta w 2005 r.).

Część traktująca o parafiach diecezji ełckiej można uznać za najslabiej opracowaną, choć stanowi ona zasadniczy trzon książki. Nie ma bowiem opisu parafii, w którym nie byłoby jakichś luk czy błędów. Zdumiewające jest to tym bardziej, iż w ostatnim okresie ukazało się wiele opracowań podejmujących kwestie ujmowane w *Schematyzmie*. Przykładem mogą być prace ks. Andrzeja Kopiczki, który w sposób gruntowny i kompetentny przedstawił temat duchowieństwa w części tzw. mazurskiej diecezji ełckiej w latach 1945-1992¹¹, oraz książki ks. Wojciecha Guzewicza, dotyczące parafii i kościołów diecezji ełckiej¹². Niewykorzystanie tej wiedzy, gromadzonej często przez kilka, a nawet kilkanaście lat, to przejaw lekceważenia badań naukowych i nieliczenia się z literaturą przedmiotu; co więcej, może wprowadzić dezorientację w świecie nauki, zwłaszcza w zakresie dotyczącym diecezji ełckiej, i przyczynić się do powielania błędów, uproszczeń i niejasności przez wiele lat.

Po przedstawieniu zgromadzeń zakonnych rozpoczyna się dział traktujący o duchowieństwie diecezji ełckiej. Najpierw w układzie chronologicznym zostali opisani księża zmarli, a od strony 627 – księża żyjący. Ci ostatni ułożeni zostali alfabetycznie, przy czym każdy biogram ma prawie ten sam schemat: urodzony, imieniny, święcenia, praca, funkcje, godności, kontakt. Układ ten należy uznać za metodologicznie poprawny, o ile jest stosowany konsekwentnie i zawiera wyczerpujące informacje w poszczególnych kategoriach treści. Tymczasem uważna lektura *Schematyzmu* ujawnia słabość w przestrzeganiu przyjętych zasad. Już na pierwszych stronach, np. przy księżach Antonowiczu czy Anuszkiewicz, brak jest np. podania kontaktu. Czyżby takiego nie było? Zastanawia także brak zdjęć niektórych kapłanów, niektóre zaś są „wiekowe” i nie przypominają duchownych z końca 2012 r., lecz sprzed kilkunastu albo kilkudziesięciu lat (np. zdjęcia ks. Stanisława Adamowicza, ks. Stefana Dmocha, ks. Józefa Gromka, ks. Jana Karbowskiego, ks. Franciszka Rogowskiego). Brakuje też pewnej konsekwencji w zapisach dotyczących godności i tytułów na-

---

¹¹ Zob. np. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945-1992*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2007.

¹² Do tej pory ukazały: *Kościół i parafie ziemi ełckiej* (Ełk 2008), *Lipsk i okolice. Studium historyczne parafii dekanatu Lipsk* (Ełk 2009), *Dzieje parafii i kościołów dekanatu oleckiego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP* (Ełk 2011), *Dziedzictwo wiary. Parafie i kościoły dekanatu gołdapskiego pw. NMP Matki Kościoła* (Ełk 2011), *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej* (Ełk 2012), *Nasze korzenie. Kościoły i parafie dekanatu pw. św. Benedykta i Romualda w Suwałkach* (Ełk 2012), a także kilka monografii parafii, np. *Parafia Mikaszówka 1907-2007* („Episteme”, 61/2007), *Parafia Rożyńsk Wielki 1958/1982-2008* (Ełk 2008), *Parafia Cichy 1952-2009* (Ełk 2010), czy *Rocznik Jubileuszowy diecezji łomżyńskiej*, w którym rozwiązano kwestię chociażby nazwy diecezji sejneńskiej czyli augustowskiej.

ukowych, np. przy zmarłych ks. Włodzimierzu Wielgacie czy ks. Henryku Ci-mochowski podany jest tylko tytuł honorowy. Czyżby nie mieli żadnych stopni naukowych i zawodowych? Najważniejszą jednak kwestią w tej części pracy jest brak całościowego przedstawienia u poszczególnych księży przebiegu ich pracy i wykonywanych funkcji. U niektórych są nawet duże luki, choć wydaje się, iż opracowanie tego nie powinno autorom nastroczać większych kłopotów, ponieważ akta osobowe zgromadzone są w Kurii Biskupiej w Ełku. U innych natomiast podano dane, które nie mają wiele wspólnego z rzeczywistością (przykładowo w notce nt. ks. Grzegorza Stankiewicza na s. 730 podano, iż jest on diecezjalnym koordynatorem Ruchu Odnowy w Duchu Świętym i egzorcystą diecezjalnym – nie miał on jednak tych nominacji nie tylko 15 września 2012 r., ale także na początku roku 2013, kiedy pisano tę recenzję). Wydaje się, iż o wiele przejrzystsze i przydatniejsze dla Czytelnika byłoby opracowanie notek biograficznych kapłanów w sposób chronologiczny, z wymienieniem nie tylko takiej czy innej pracy czy funkcji, ale wszystkich, wraz z podaniem dat ich rozpoczęcia i zakończenia. W ten sposób jest to uwypuklone w rocznikach i schematyzmach innych diecezji (np. w *Roczniku diecezji łomżyńskiej*). Mam nadzieję, że zostanie to dopracowane i w następnych wydaniach *Schematyzmu* Czytelnik otrzyma pełną informację o pracy i funkcjach pełnionych przez poszczególnych księży.

Schematyzm kończą niezwykle przydatne zestawienia i indeksy: zestawienie księży według starszeństwa święceń, zestawienie księży według starszeństwa wieku oraz indeks nazwisk i indeks miejscowości. Spisy te pozwalają szybko i precyzyjnie dotrzeć do szukanych treści. Na przyszłość można by pokusić się jeszcze o uzupełnienie tych zestawień i indeksów o spisy księży na urlopie, księży mieszkających w domu wspólnoty kapłańskiej w Augustowie, księży z innych diecezji, księży rezydentów, kapelanów więziennych, kapelanów szpitalnych, księży zaangażowanych w duszpasterstwo poza granicami Polski itd. Mimo braku tych spisów część ta stanowi dobry punkt całej publikacji.

Podsumowując należy stwierdzić, iż autorzy podjęli się ambitnego zadania: opracowania obszernego spisu diecezji ełckiej. Do tej pory brakowało bowiem takiego opracowania. Wprawdzie *Schematyzm* z 1997 r. zawierał rozszerzone informacje na temat poszczególnych parafii, niemniej jednak nie były one tak obszerne, jak w omawianej pracy. Obecny *Schematyzm* odróżnia od publikowanych wcześniej także część dotycząca duchowieństwa. Stanowi ona pierwsze, jak do tej pory, kompendium w tym zakresie. Podkreślić należy, iż książka wydana została niezwykle starannie i estetycznie: szyta, w twardych okładkach, na dobrym papierze. Choć autorzy wykonali dużą pracę przy jej tworzeniu, wymaga ona jeszcze w wielu szczegółach dopracowania rzeczowego i metodologicznego. Wypada zatem życzyć autorom, aby nie zabrakło im na tej drodze

sił i możliwości, ponieważ *Schematyzm* stanowi istotne źródło do poznania struktur, organizacji, duchowieństwa, dziejów itp. diecezji ełckiej i służy nie tylko samym duchownym. Skoro więc schematyzm jest podstawowym dziełem dla wszystkich badaczy zajmujących się kwestią danej diecezji, nie tylko ełckiej, to wydaje się, iż należy dołożyć wszelkich starań, by ta publikacja stanowiła jak najwierniejszy obraz organizacji i struktur naszej diecezji.